

ІНСТИТУТ ЕКСТРАДИЦІЇ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

*Сюсько А. М.
Студентка 5-го курсу юридичного факультету
ДВНЗ «УжНУ»*

В даній статті досліджується інститут екстрадиції в системі міжнародного права.

In this paper examines institute extradition in the system of international law.

Ключові слова: екстрадиція, держава, міжнародне право, права людини.

Місце екстрадиції, тобто інституту видачі злочинців, в системі міжнародного права тлумачиться аж ніяк не однозначно. Іноді його вважають інститутом другорядним, тобто таким, що відходить у небуття. Тим часом злочинність ускладнюється, не визнаючи ніяких кордонів. Організована злочинність різних країн встановлює тісні контакти, злочинці, які вчинили злочин в одній країні, ховаються на території іншої, часто міняючи місця проживання, отримуючи підтримку і сприяння з боку своїх «побратимів». Все це робить проблему екстрадиції вельми актуальною. У той же час відзначається прагнення багатьох держав не видавати своїх громадян, які вчинили злочини за кордоном, якщо навіть вони не користуються дипломатичним імунітетом. Інші ж країни охоче віддають «своїх» злочинців, знімаючи з себе тягар їх покари.

Вивчення екстрадиційної проблематики здебільшого характерне для досліджень, проведених вченими-криміналістами у другій половині ХІХ ст., зокрема, А.Ф. Бернером, В.В.Єсіповим, Л.С. Білогриць-Котляревським, О.Ф. Кістяківським, С.В. Познишевим, П.П.Пусторослевим, М.Д. Сергієвським, М.С. Таганцевим. Треба зауважити, що проблеми екстрадиції були піддані ґрунтовному дослідженню саме у дореволюційний період, про що свідчить значна кількість спеціальних робіт, серед яких праці таких авторів, як В.П.Даневський, Л.О. Комаровський, Ф.Ф. Мартенс, Д.П. Нікольський, Е.К. Сімсон, А.В.Степанов, Е.Я. Шостак, А.Штігліц.

За радянських часів дослідження екстрадиційних питань було дещо сповільнено, хоча в цей період опубліковано низку робіт, предметом розгляду яких була і екстрадиційна проблематика. Це, зокрема, роботи О.І. Бастрикїна, М.І. Блум, Р.М.Валєєва, Л.Н. Галенської, Є.Г. Ляхова, І.Г. Павлової, С. Соколова, М.Д. Шаргородського, В.П. Шупілова. Із підвищенням інтересу держав до міжнародного співробітництва у сфері боротьби із злочинністю, що припадає на 90-ті роки минулого століття, зріс і науковий інтерес до екстрадиції як однієї із форм міжнародно-правової допомоги у кримінальних справах. Це знайшло свій вираз у працях вітчизняних дослідників – О.І. Виноградової, С.М. Вихриста, В.М. Гребенюка, Н.А. Дрьоміної, С.Ф. Кравчука, російських вчених – С.С. Беляєва, О.І. Бойцова, Ю.Г. Васільєва, В.М.Волженкіної, І.І. Лукашука, А.В. Наумова.

Із робіт інших зарубіжних вчених теоретичним та історичним підґрунтям наукової розробки екстрадиційної проблематики слугують праці Е. Ваттеля, К. Вінгерт, А. Гефтера, Г.Гроція, Дж. Дугарда, Ф. Ліста, Ч. Маклафліна, А.Ш. Махмуда, А.Х. Олакї, Л. Оппенгейма, А.Рівьє. [4]

Метою даної статті є проаналізувати інститут екстрадиції в системі міжнародного права.

Об'єктом дослідити значення екстрадиції в законодавстві різних держав.

Екстрадиція – це видача або передача злочинців державою, на території якої вони перебувають, іншій державі (на її вимогу) для притягнення їх до кримінальної відповідальності або для виконання обвинувального судового вироку, який набув чинності. [1]

Держава зобов'язана видати злочинця тільки у тому разі, якщо вона уклала з іншою державою відповідний договір (є стороною відповідного багатостороннього договору, спеціального договору про екстрадицію або договору про правову допомогу). Якщо такий договір відсутній, держава відповідно до свого внутрішнього законодавства вирішує питання щодо видачі або невидачі конкретної особи.

В договірній практиці і законодавствах різних країн відображено правила про невидачу своїх громадян. Україна не є винятком. Держави не видають також так званих політичних злочинців. Воєнні злочинці, а також особи, які скоїли злочини проти людства, не є політичними злочинцями згідно з резолюціями Генеральної Асамблеї ООН.

Загалом питанням видачі або передачі злочинців присвячені такі міжнародно-правові документи:

Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р., додаткові протоколи до неї 1975 і 1978 років; [5]

Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 р.; [6]

Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р.; [7]

Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. [8]

При здійсненні екстрадиції осіб, які вчинили злочини, виникають питання, які пов'язані із захистом прав людини, у тому числі вимоги, які пред'являються тій чи іншій державі (право на життя, здоров'я, право на свободу, право на повагу до гідності, право на свободу світогляду і віросповідання). Вони передбачені, зокрема, Конституцією України та низкою міжнародних договорів, що регулюють екстрадицію таким чином, щоб суди та органи виконавчої влади водночас враховували як права особи, яка видається, так і інтереси правового переслідування.

В зв'язку з цим у міжнародних актах існує право відмови видачі особи на умовах винесення смертних вироків, небезпеки піддатися катуванням або нелюдському поводженню до особи, що принижу її гідність.

Ст. 11 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. визначає, що у видачі особи, яка вчинила злочин, може бути відмовлено, якщо правопорушення, за яке вимагається видачі карається смертною карою за законодавством запитуючої держав і якщо законодавство запитуваної держави не передбачає смертні кари за таке правопорушення і

запитуюча сторона не надає гарант того, що смертний вирок не буде виконано. [5]

Згідно зі ст. 3 Конвенції видача не проводиться якщо стороні яку запрошують, має достатні підстави вважати, що запит про видачу у зв'язку із звичайним кримінальним правопорушенням був надісланий з метою переслідування чи покарання особи з її расою релігією, громадянством чи політичними переконаннями. Більшість таких правових гарантій включені у національні закон: різних держав.

Вищезгадані умови забезпечення прав особи при невидачі можна поділити на сім підстав, яких необхідно дотримуватися:

1. Коли особа може бути піддана катуванню, жорстокому нелюдському або такому, що принижує її гідність видами поведження чи покарання.

2. Коли державі не надають гарантій, передбачених ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні праві 1966 року.

3. Наявність у запитуючої держави наміру покарати особу зі вчинення злочину смертною карою.

4. Переслідування особи у зв'язку з її расою, релігією, громадянством чи політичними переконаннями.

5. Вік особи та стан її здоров'я.

6. Коли особа є громадянином запитуваної держави.

7. Кримінально-правові умови в частині забезпечення прав особи.

Обов'язковою умовою екстрадиції є наявність складу злочин; у діях особи, врахування принципу "подвійної кримінальності" Умова невидачі злочинця у зв'язку зі збігом строку давності відображена в ст. 10 Конвенції 1957 р. [5]

Особливе місце при захисті прав осіб в інституті екстрадиції займає така підстава як відмова у видачі через негуманність покарання, можливе застосування до особи катувань або іншого жорстокого, нелюдського поведження. Тому при вирішенні питання про видачу тієї або іншої особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, необхідно враховувати всі можливі наслідки її екстрадиції, при цьому вивчити такі обставини:

- яка держава направила запит про екстрадицію особи;

- чи існують у державі жорстокі, нелюдські або інші покарання;

- чи існують на території цієї держави міжнародні правозахисні організації;

- чи існують між запитуваною і запитуючою державою укладені двосторонні міжнародні договори про правову взаємодопомогу;

- вивчення світової практики співпраці з даними державами. [3]

Вивчення вказаних обставин допоможе правильно вирішити завдання екстрадиції особи, а так само не допустити відносно неї застосування жорстоких, нелюдських або таких, що принижують людську гідність, покарань.

Законодавство різних країн по-різному вирішує питання про природу екстрадиції. Наприклад, в Італії норми про видачу злочинців включені до Кримінального кодексу (1984 р.). Про видачу злочинців йдеться і в конституціях Росії, Франції, Німеччини, Ірландії, Італії, Португалії, Іспанії та ін.

Багато уваги цьому інституту приділяють вчені, члени Міжнародної асоціації кримінального права. Спеціально ця проблема розглядалася на колоквиумі в Гельсінкі (вересень 1992 р.), який був підготовчим до Міжнародного конгресу цієї асоціації, що відбувся в 1994 р. у Ріо-де-Жанейро.

Практично питання екстрадиції в європейських країнах, як правило, вирішують все-таки судові органи, зокрема звичайні кримінальні суди. У той же час багато країн визнають можливим для вирішення питань видачі злочинців створювати спеціальні суди.

Про це згадується в законодавчих актах і юридичній літературі Австрії, Данії, Франції, Португалії, Швейцарії та Іспанії. Ісландія, Фінляндія та Швеція також не виключають створення особливих судів для вирішення питань екстрадиції. [1]

Питання про видачу злочинців вперше виник у зв'язку з висилкою дипломатів, які вчинили в інших країнах непорядні вчинки або злочини. Народився «дипломатичний імунітет» - новий інститут, потім збільшився коло суб'єктів, на яких цей імунітет поширювався. Далі «правом невидачі» стали користуватися ті, хто просив в іншій державі політичний притулок, зробивши до цього злочин, який карається за законами тієї країни, з якої він втік. Нарешті, під виглядом політичних переконань «правом невидачі» стали користуватися ті, хто скоїв звичайні кримінальні злочини.

Критикуючи розглянутий інститут, багато вчених відзначають, що існуючі договори між державами про екстрадицію не завжди відповідають Пактам про права людини. Найбільш характерний приклад такої невідповідності – випадки, коли між країнами йдуть переговори про видачу, нерідко триваючі кілька років, а громадянин, провина якого судом ще не доведена, всі ці роки знаходиться в ув'язненні. Загальноприйняті і, здавалося б, цілком розумні положення міжнародного права в подібних випадках ускладнюють діяльність національних правоохоронних органів, суперечать внутрішньому законодавству та пактам про права людини. Тому в договори про екстрадицію повинні включатися загальновизнані принципи і норми, що містяться в пактах про права людини, при обов'язковому повазі національного законодавства держав.

Але, незважаючи на всі ці труднощі і протиріччя, очевидно, що в боротьбі з міжнародною злочинністю без інституту екстрадиції обійтися неможливо.

Список використаних джерел:

1. Абашидзе А.Х., Васильев Ю.Г. Інститут екстрадиції у сучасному міжнародному праві // Юрист міжнародник. - 2003. - №3. - С. 11-19.

-
2. Бойцов А.И. Выдача преступников. – С-Пб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – С. 87-89..
 3. Виноградова О. Выдача (экстрадиция) осіб, які вчинили злочини // Адвокат. - 1999.- №1. - С.13-14.
 4. Свистуленко М.П. Экстрадиция в правовой системе Украины: основные криминально-правовые аспекты: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / М.П. Свистуленко // Академия адвокатуры Украины. – К., 2005. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/130534.htm>
 5. Европейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_033
 6. Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_025
 7. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_008
 8. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_036

Науковий керівник: доц. Котляр О.І.